

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Географічний факультет
Кафедра географії України та регіоналістики

СИЛАБУС
навчальної дисципліни
ПОЛІТИЧНА ГЕОГРАФІЯ ТА ГЕОПОЛІТИКА УКРАЇНИ

Вид дисципліни (за компонентом ОП): обов'язкова (ОП «Регіональний розвиток і просторове планування») та вибіркова (для ОП «Географія»)

Освітньо-професійні програми:

- 1) Географія
- 2) Регіональний розвиток і просторове планування
- 3) Середня освіта (географія)

Спеціальність: 106 Географія / 014 Середня освіта (географія)

Галузь знань: 10 Природничі науки / 01 Освіта

Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський)

Назва факультету, на якому здійснюється підготовка фахівців за вказаними освітньо-професійними програмами: географічний

Мова навчання: українська

Розробник: доцент кафедри географії України та регіоналістики, д.геогр.н., доцент Костащук Іван Іванович

Профайл викладача:

[http://www.geoukr.chnu.edu.ua/index.php?page=ua/02personnel&data\[1594\]\[caf_per_s_id\]=95&commands\[1594\]=item](http://www.geoukr.chnu.edu.ua/index.php?page=ua/02personnel&data[1594][caf_per_s_id]=95&commands[1594]=item)

Контактний телефон: (0372) 58-48-47

E-mail: i.kostaschuk@chnu.edu.ua

Сторінка курсу в Moodle: <https://moodle.chnu.edu.ua/course/view.php?id=1370>

Консультації:

Вид консультацій	День проведення	Час проведення
Очні консультації	вівторок	13.00-14.00
Онлайн-консультації	вівторок	14.00-15.00
Очні консультації (за попередньою домовленістю)	понеділок	До 13.00
	вівторок	15.00-16.00
	середа	До 13.00
	четвер	До 13.00
	п'ятниця	Не проводяться

1. Анотація дисципліни (призначення навчальної дисципліни):

Курс політичної географії світу покликаний сформувати у свідомості студентів наукові уявлення про просторову організацію політичного життя суспільства і територіальне співвідношення політичних сил на різних ієрархічних рівнях. Знання з політичної географії світу сприяють розвитку світогляду майбутніх кваліфікованих фахівців з міжнародних відносин.

Зміст навчальної дисципліни охоплює широке коло питань, серед яких найважливішими є: об'єкт, предмет і методи політичної географії, сутність геополітики; історія розвитку політико-географічних та геополітичних ідей, головні сучасні концепції; етапи формування та сучасний стан політичної карти світу; політична географія Світового океану; політико-географічне положення держави, її територія та кордони; форми правління та державного устрою країн світу, їх адміністративно-територіальний поділ; основні положення електоральної географії та її особливості в країнах світу; географія військово-політичних конфліктів в окремих регіонах світу. Окремим завданням є вивчення сучасного політико-географічного положення України, особливостей політико-географічної ситуації в державі та її регіонах, головних геополітичних та політико-географічних концепцій розвитку України.

2. Мета навчальної дисципліни:

Сформувати у студентів систематизовані знання і розуміння: 1) формування політичного устрою країн світу та України та його впливу на перебіг внутрішніх та зовнішніх суспільних процесів; 2) особливостей геополітичних міждержавних відносин в сучасному світі та місце в них України; 3) територіального розподілу політичних інституцій (організацій, партій, систем управління тощо); 4) історичних та сучасних тенденцій в формування електоральної думки населення України; 5) сучасних політичних проблем та можливих шляхів їх подолання.

3. Завдання курсу:

- ✓ розкрити студентам зміст курсу “Політична географія та геополітика України” як окремої суспільно-географічної науки;
- ✓ ознайомити студентів з політичною географією світу та України, основними її показниками, з методикою досліджень і його характеристик, політико-культурним потенціалом населення;
- ✓ навчити студентів розуміти та розрізняти основні політико-електоральні та геополітичні особливості регіонів світу та України, а також давати їх оцінку;
- ✓ розвинути у студентів уміння давати оцінку електоральній поведінці населення в різних регіонах України та визначати її вплив на різні суспільно-географічні процеси, в тому числі й економічні;
- ✓ показати значення політичної географії та геополітики як у наукових дослідженнях, так і в суспільних відносинах населення в Україні та в світі.

4. Пререквізити: Географія населення та розселення, вступ до регіоналістики

5. Результати навчання:

знати:

- структуру предмету, відмінні риси науки від інших галузей знань та місце її серед них, історію розвитку теоретико-методологічних та наукових поглядів політичної географії та геополітики;
- особливості формування та сучасного перебігу політичних процесів, їх класифікації, впливу на суспільний та економічний розвиток регіонів та країн світу, в тому числі й України;
- різні види та підходи до класифікації політичних систем;
- способи і засоби вирішення геополітичних проблем у різних країнах світу та Україні; розуміти важливість регіонального підходу до вивчення політико-географічних проблем та пошуку шляхів їх вирішення;
- зміст, фактори, види і принципи політико-суспільної діяльності населення світу та формування цивілізаційних регіонів світу;
- роль урбанізації та глобалізації у формуванні геополітичного розвитку країн та регіонів України; геополітичні проблеми країн світу та регіонів України, шляхи їх вирішення.

вміти:

- аналізувати політико-географічне положення окремої держави;
- визначати особливості державних кордонів;
- характеризувати форми правління та державного устрою країн світу;
- аналізувати політико-географічну ситуацію в окремій країні або регіоні;
- виявляти географічні особливості сучасних воєнно-політичних конфліктів тощо.

Для якісного опанування навчальної дисципліни необхідна ефективна самостійна робота студентів — постійна систематична робота з різноманітними джерелами інформації: енциклопедіями, довідниками, статистичними збірками, науковими монографіями та статтями, картами, атласами, науково-популярною літературою тощо.

6. Опис навчальної дисципліни

6.1. Загальна інформація

Назва навчальної дисципліни: Політична географія та геополітика України												
Форма навчання	Рік підготовки	Семестр	Кількість			Кількість годин						Вид підсумкового контролю
			кредитів	годин	Змістових модулів	лекції	практичні	семінарські	лабораторні	самостійна робота	індивідуальні завдання	
Денна	IV	8	5	150	2	30	45	-	-	75	-	іспит
Заочна (середня освіта (географія))	IV	8	5	150	2	8	8	-	-	134	-	іспит

6.2. Дидактична карта навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин												
	денна форма						заочна форма						
	усього	у тому числі					усього	у тому числі					
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
Теми лекційних занять	ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1 ПОЛІТИЧНА ГЕОГРАФІЯ УКРАЇНИ												
Тема 1. Вступ до курсу «Політична географія та геополітика України». Історія розвитку політичної думки в Україні	10	2	2	-	-	6	11	1	-	-	-	10	
Тема 2. Українська державність, державна територія, кордони	12	2	4	-	-	6	12	1	1	-	-	10	
Тема 3. Державно-територіальний устрій України	12	2	4	-	-	6	17	1	1	-	-	15	
Тема 4. Політико-географічні функції етнокультурних взаємин в Україні	18	4	4	-	-	10	17	1	1	-	-	15	
Тема 5. Географія політичних партій в Україні	18	4	6	-	-	8	18	1	2	-	-	15	
Тема 6. Підсумкове заняття	10	2	-	-	-	8	5	-	-	-	-	5	
Разом за ЗМ1	80	16	20	-	-	44	80	5	5	-	-	70	

	ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 2 ГЕОПОЛІТИКА УКРАЇНИ											
Тема 7. Предметна область геополітики	12	2	4	-	-	6	15	1	-	-	-	14
Тема 8. Розвиток геополітичної думки в Україні	13	2	5	-	-	6	10	-	-	-	-	10
Тема 9. Глобальний політичний простір та місце України в ньому	20	4	8	-	-	8	17	1	1	-	-	15
Тема 10. Геополітичні інтереси та геополітика України	18	4	8	-	-	6	18	1	2	-	-	15
Тема 11. Підсумкове заняття	7	2	-	-	-	5	10	-	-	-	-	10
Разом за ЗМ 2	70	14	25	-	-	31	70	3	3	-	-	64
Усього годин	150	30	45	-	-	75	150	8	8	-	-	134

6.2.1. Теми практичних занять

№	Тема практичної роботи
1	Історія розвитку політичної думки в Україні
2	Формування території України
3	Адміністративно-територіальний устрій України: формування та сучасний стан
4	Етнодемографічний розвиток регіонів України (в контексті суспільно-політичних відносин)
5	Електоральні відміни регіонів України (на прикладі різних виборчих процесів)
6	Геополітика як окрема суспільно-географічна наука
7	Розвиток геополітичних концепцій та доктрин в Україні та їх регіональний аспект
8	Місце України в глобальному геополітичному просторі
9	Геополітична ситуація в Україні

6.2.2. Тематика індивідуальних завдань

1. Виникнення і розвиток політичної географії як науки.
2. Геополітика як суспільно-географічна наукова дисципліна.
3. Політико-географічні та геополітичні погляди Ф. Ратцеля.
4. Геополітична концепція Х. Маккіндера.
5. Післявоєнна політична географія: провідні концепції.
6. Провідні концепції «нової» політичної географії.
7. Сучасні напрями політико-географічних досліджень.
8. Концепція “зіткнення цивілізацій” С. Хантінгтона.
9. Геополітична модель Євразії З. Бжезінського.
10. Формування політичної карти світу в новий час.
11. Розвиток політичної карти світу в ХХ ст.
12. Самопроголошені держави на політичній карті світу.
13. Політична географія Світового океану.
14. Державні території у Світовому океані.
15. Державні кордони. Класифікації державних кордонів.

16. Географія монархій у сучасному світі.
17. Республіки в сучасному світі.
18. Географія федерацій у сучасному світі.
19. Автономії в країнах світу.
20. Типи місцевого управління та самоврядування у країнах світу.
21. Партійні системи в країнах світу.
22. Воєнно-політичні конфлікти у Європі та Азії.
23. Воєнно-політичні конфлікти в Африці та Латинській Америці.
24. Державні кордони України.
25. Історичний розвиток території України в середньовіччі.
26. Геополітичний розвиток території України в ХХ ст.
27. Державний устрій України.
28. Географія політичних партій і рухів в Україні.
29. Політико-географічні та геополітичні концепції в українській науці.

6.2.3. Самостійна робота

1. Розвиток політико-географічних ідей у XVI-XVIII ст.
2. Розвиток політико-географічних ідей у XIX ст.
3. Політико-географічні погляди Ф. Ратцеля.
4. Політико-географічні ідеї Р. Челлена.
5. Політико-географічні погляди А. Мехена.
6. Політико-географічні погляди Х. Маккіндера.
7. Політико-географічні погляди Н. Спикмена.
8. Політико-географічні ідеї К. Хаусхофера і нацистська геополітика.
9. Головні напрями досліджень у політичній географії після Другої світової війни.
10. Мондіалізм. Неомондіалізм.
11. “Нова” політична географія: основні концепції.
12. Сучасні напрями дослідження в геополітиці.
13. Геополітична концепція С. Хантінгтона.
14. Геополітичні ідеї З. Бжезінського.
15. Політична геопросторова організація світу.
16. Багатополярна модель сучасного світу, її ознаками.
17. Типи територій у світі за правовим режимом.
18. Географія територій з особливим правовим режимом.

7. Система контролю та оцінювання

Види та форми контролю. Формами поточного контролю є усна чи письмова (тестування, есе, реферат, творча робота, лабораторна робота) відповідь студента. Формою підсумкового контролю є екзамен (іспит).

Контрольні заходи включають поточний та підсумковий контроль знань студента. Поточний контроль здійснюється під час проведення практичних та інших видів занять, самостійної роботи і має на меті перевірку рівня підготовленості студента до виконання конкретної роботи. Підсумковий контроль проводиться з метою оцінки результатів навчання на завершальному етапі.

Засоби оцінювання. Засобами оцінювання та демонстрування результатів навчання є: контрольні модульні роботи з використанням стандартизованих

тестів та вправ на логічне мислення; проекти (наскрізні проекти; індивідуальні та командні проекти; дослідницько-творчі та ін.); розрахункові, графічні, розрахунково-графічні роботи; презентації результатів виконаних завдань та досліджень; студентські презентації та виступи на наукових заходах.

Критерії оцінювання результатів навчання з навчальної дисципліни.

Загальна кількість балів, яку студент може отримати у процесі вивчення дисципліни протягом семестру, становить 100 балів, з яких 60 балів студент набирає при поточних видах контролю і 40 балів – у процесі підсумкового виду контролю (заліку чи екзамену).

Кількість балів за кожний навчальний елемент виводиться із суми поточних видів контролю. Кількість балів за змістовний модуль дорівнює сумі балів, отриманих за навчальні елементи даного модуля. Максимальна кількість балів складає: за 1 модуль – 30; 2 модуль – 30 балів.

Студент, який набрав протягом нормативного терміну вивчення дисципліни 60 балів та виконав навантаження за всіма кредитами, має можливість не складати іспит і отримати набрану кількість балів як підсумкову оцінку або складати іспит з метою підвищення свого рейтингу за даною навчальною дисципліною. Якщо студент набрав менше 30 балів, він не допускається до складання іспиту.

Підсумкова оцінка за навчальну дисципліну, з якої складається екзамен, виводиться із суми балів поточного контролю за модулями (до 60 балів) та модуля-контролю (екзамену чи заліку) – до 40 балів. Якщо студент за власною ініціативою чи бажанням, крім обов'язкових видів контролю (60 балів), виконує додаткові види роботи – ІНДЗ (фіксовані виступи, реферати, статті, участь в олімпіадах, наукових конференціях тощо), може отримати додатково 20 балів, які також підсумовуються до підсумкової оцінки.

Відповідно до вимог Болонської угоди проводиться місцева (національна) шкала визначення оцінок і шкала ECTS. Для їх порівняння використовується така таблиця:

<i>Рейтингова оцінка з дисципліни</i>	<i>Оцінювання в системі ECTS</i>	<i>Оцінка за національною шкалою</i>	<i>Залік за національною шкалою</i>
90-100	A	5 (відмінно)	Зараховано
80-89	B	4 (добре)	
70-79	C	4 (добре)	
60-69	D	3 (задовільно)	
50-59	E	3 (задовільно)	
35-49	FX	2 (незадовільно) з можливістю повторного складання	Не зараховано
1-34	F	2 (незадовільно) з обов'язковим повторним курсом	

Для здійснення контролю знань студентів викладач заповнює журнал, де вказуються оцінки за кожний навчальний елемент. Журнал зберігається у

викладача. За модулями заповнюються відомості рубіжного контролю, які подаються і зберігаються на кафедрі.

Розподіл балів, які отримують студенти за кожен елемент

Поточне оцінювання (аудиторна (лекційний матеріал і практичні роботи) та самостійна робота)											Кількість балів (екзамен)	Сумарна к-ть балів
Змістовий модуль 1						Змістовий модуль 2					40	100
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11		
5	6	7	7	5	-	7	8	8	7	-		

8. Рекомендована література

8.1. Базова (основна)

1. Геополітика: Підручник / А. І. Кудряченко, Ф. М. Рудич, В. О. Храмов. – К.: МАУП, 2004. – 296 с.

2. Гольцов А. Г. Геополітика та політична географія. Підручник. / А. Г. Гольцов – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 416 с.

3. Дністрянський М.С. Політична географія та геополітика України: Навчальний посібник. / М. С. Дністрянський – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2010. – 344

4. Колосов В.А. Геополитика и политическая география: учеб. для студ. вузов. / В.А. Колосов, Н.С. Мироненко– 2-е изд., испр. и доп. – М.: Аспект Пресс, 2005. – 479 с.

5. Політична географія і геополітика: Навч. Посібник / Б.П. Яценко, В.І. Стафійчук, Ю.С. Брайчевський та ін.; за ред. Б.П. Яценка. – К.: Либідь, 2007. – 255 с.

6. Сюткін С.І. Політична географія : навчальний посібник / С.І. Сюткін; Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка. – Суми : ТОВ «ВПП «Фабрика друку», 2017. – 120 с.

7. Трохимчук С.В. Політична географія світу: Навч. посіб. / С.В. Трохимчук, О.В. Федунь– 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2007. – 422 с.

8. Україна в сучасному геополітичному просторі: теоретичний і прикладний аспекти / За ред. Ф. М. Рудича. — К.: МАУП, 2002. – 488 с.

8.2. Допоміжна

1. Арон Р. Мир і війна між націями. – К.: Юніверс, 2000. - 688 с.

2. Бобик В. М. Політологія для політика і громадянина. - Н.: МАУП, 2003. - 425 с.

3. Бруз В. С. ООН і врегулювання міжнародних конфліктів – К.: Либідь, 1995. – 111с.

4. Гаєвський Б. А. Сучасна українська політологія: Навч. Посіб. – К.: МАУП, 1999. – 268 с.

5. Головаха Є. Політична замученість населення: поінформованість, активність, компетентність // Політологічні читання. – 1992. - № 2. – С. 18-27.

6. Дністрянський М. С. Етногеографія України: Навчальний посібник / Дністрянський М. С. – Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2008. – 232 с.

7. Заставний Ф.Д. Географія України: у 2-х книгах / Заставний Ф.Д. – Львів, Світ, 1994. – 472 с.

8. Кухта В. А. З історії української політичної думки: Навч. Посіб. – К.: Генеза, 1994. – 364 с.

9. Лісничий В. В. Політичні та адміністративні системи зарубіжних країн. – Х.: Торнадо, 2001. – 352 с.
10. Оксамитна С., Макеєв С. Соціологічний ракурс політичної географії України // Політичний портрет України: Бюлетень дослідно-навчального центру «Демократичні ініціативи». – 1995. - № 11. – С. 3-6
11. Пістун М.Д. Основи теорії суспільної географії / Микола Данилович Пістун. – К.: Вища школа. 1996. – 231 с.
12. Рябов С. Г. Політичні вибори. К.: Тандем, 1996. – 96 с
13. Соціально-економічна географія України: навч., посібник / за ред. проф. Шаблія О.І. / вид. друге, перепоб., і доп., - Львів: Світ, 2000. – 680 с.
14. Топчієв О.Г. Основи суспільної географії. Одеса: Астропринт, 2001. – 560 с.
15. Трохимчук С. В., Федунь О. В. Політична географія світу: Навч. Посіб. – 2-ге вид. перероб. і доповн.- К.: Знання, 2007. – 422 с.
16. Циганкова Т. М. Міжнародні організації: Навч. Посіб. – К.: 1998. – 124 с.
17. Цимбалистий Б. Політична культура українців //Сучасність. – 1994. - № 3. – С. 94-105
18. Шаблій О.І. Суспільна географія: теорія, історія, українознавчі студії / Олег Іванович Шаблій. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2001. – 744 с.
19. Armstrong J. A. Nationalism in the Former Soviet Empire // Problems of Communism - 1992. - Vol. 41, January - April. - P. 121-133.
20. Bremmer G. The Politics of Ethnicity: Russians in the New Ukraine // Europe - Asia Studies. - 1994. - Vol. 46, № 2. - P. 261-283.
21. Wilson A., Bilous A. Political Parties in Ukraine // Europe - Asia Studios. - 1993. - Vol. 45, № 4. - P. 693-703.

9. Інформаційні ресурси

1. Державна служба статистики України <http://www.ukrstat.gov.ua>
2. Інститут демографії та соціальних досліджень НАН України імені М.В. Птухи <http://www.idss.org.ua>
3. Організація Об'єднаних Націй (ООН) <http://www.un.org/en/index.html>
4. Представництво ООН в Україні <http://www.un.org.ua/ua/>
5. Програма ООН-жінки <http://www.unwomen.org/en>
6. Статистична комісія ООН <http://unstats.un.org/unsd/default.htm>
7. Європейська асоціація з вивчення населення <http://www.eaps.nl/>
8. Євростат <http://ec.europa.eu/eurostat>

10. Статистичні матеріали, звіти

1. Демографічний щорічник ООН <http://unstats.un.org/unsd/demographic/products/dyb/dyb2.htm>
2. Звіт про світовий розвиток <http://www.hdr.undp.org/en>
3. Світова книга фактів <https://www.cia.gov/library/publications/resources/the-worldfactbook/index.html>
4. Результати Першого Всеукраїнського перепису населення 2001 р. <http://www.ukrcensus.gov>
5. Банк даних про населення України http://database.ukrcensus.gov.ua/MULT/Dialog/statfile_c.asp
6. Центральна виборча комісія України <https://www.cvk.gov.ua>